

Токан Н.М.

магістрантка,

КВНЗ «Вінницька академія неперервної освіти»

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ

Серед вимог, які ставить сьогодення перед людиною, на перший план виходять навички креативності та інноваційності, уміння працювати з інформацією та критичного мислення, соціальної взаємодії та комунікації, високі показники емоційного і соціального інтелекту. Кожна з цих ключових навичок людини XXI століття передбачає досконалу соціалізацію як наріжний камінь формування особистості. Мова та мовлення є чи не найважливішим способом соціалізації через включення людини в суспільство. Засвоївши мову соціуму, людина має можливість стати його членом. Мова є інструментом мислення й спілкування, засобом формулювання та висловлення думок та ідей.

Як свідчать дослідження, на момент вступу до 1 класу близько 20% дітей мають різноманітні порушення мовленнєвого розвитку. Процес навчання в школі таких дітей характеризується наявністю проблем під час оволодіння навчальним матеріалом через неповноцінне спілкування та малий словниковий запас, обмеження комунікації з ровесниками, що неминуче відображається на формуванні самосвідомості та самооцінки дитини. Мовні порушення стають перепоною до реалізації навчальних можливостей та успішної соціалізації, обмежують можливості в оволодінні новими видами діяльності.

Дане дослідження має на меті розкрити специфіку впливу порушень мовлення на процес соціалізації дітей молодшого шкільного віку.

Описане дослідження проводилось в умовах загальноосвітнього навчального закладу і охоплювало дітей, що навчаються в початковій школі та мають порушення мовлення різного ступеня й етіології. Для діагностування використано критерії, виділені при теоретичному аналізі теми: емоційне та особистісне благополуччя, що складає «адаптаційний потенціал» особистості, та оцінюється через дослідження рівня самооцінки та тривожності; рівень комунікативної взаємодії в спілкуванні й соціальний статус дитини в колективі. На підставі виділених критеріїв для визначення особливостей соціалізації дітей з

мовними порушеннями було використано ряд методик, результати яких наведено нижче.

Молодший шкільний вік традиційно вважається «емоційно насиченим», а за версією Всесвітньої організації охорони здоров'я він називається періодом «шкільного шоку» [2, с. 32]. Тривожність є суб'єктивним проявом дезадаптації особистості в середовищі. Негативний вплив тривожності (як психічного стану та характеристики особистості) на дитину проявляється в порушенні психологічної рівноваги та комунікативної діяльності. Тривожна дитина постійно відчуває власну неадекватність, неповноцінність, впевнена у тому, що вона не все робить правильно. Через підвищену тривожність діти з порушеннями мовлення уникають участі в спілкуванні, мінімізуючи таким чином участь в потенційно тривожних ситуаціях, усамітнюються, замикаються в собі. Низький рівень мовленнєвої активності відгороджує дитину від решти дітей, порушуючи соціалізацію та викликаючи деформацію особистості.

Для виявлення рівня тривожності дітей використовувалася методика «Шкала явної тривожності CMAS» (за Дж. Тейлором, адаптація А.М. Прихожан). Виявилось, що близько 25% дітей з вибірки знаходяться в групі ризику через дуже високий показник тривожності, 41% мають підвищений рівень тривожності. Окремі діти (9%) демонструють знижений рівень тривожності, що можна розцінювати як захисну реакцію на стресогенне середовище та один з показників дезадаптації. Оскільки тривожність є симптомом дезадаптації особистості, можна припустити, що порушення мовлення є одним з факторів порушення соціалізації дітей молодшого шкільного віку.

Важливим чинником соціалізації особистості є рівень самооцінки дитини. Властива дітям з порушеннями мовлення підвищена самокритичність детермінує почуття безпомічності, відчаю, що може стати в майбутньому причиною депресивних станів [1, с. 42]. Для вивчення рівня самооцінки дітей з порушеннями мовлення використовувалася проєктивна методика «Символічні завдання на виявлення «соціального Я» (за Б. Лонгом, Р. Зіллером, Р. Хендерсоном). Більшість дітей, що взяли участь в дослідженні, мають порушену самооцінку. В понад 65% дітей самооцінка знижена, що може свідчити про занижену самоцінність через усвідомлення власного дефекту та мати велике значення в формуванні рівня домагань та процесі самореалізації дитини.

В співставленні індивідуальних результатів проведених досліджень помічено наявність зв'язку між рівнем самооцінки та рівнем тривожності дітей, коефіцієнт кореляції $R=-0,87$. Графічно дані кореляційного аналізу подано у вигляді графіка (рис. 1).

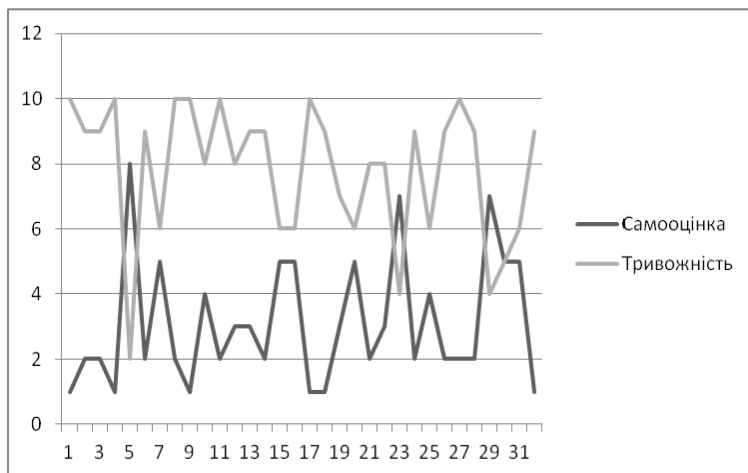

Рис. 1. Дані кореляційного аналізу результатів дослідження рівня самооцінки та загальної тривожності дітей з порушенням мовлення

Тривожність є критично важливою характеристикою особистості, оскільки, впливаючи на самооцінку, вона може впливати на становлення особистості, на її соціальний статус, на успішність діяльності дитини.

Важливим показником соціалізованості дітей шкільного віку є характеристика їх стосунків з ровесниками. Метод соціометрії дає можливість визначити місце дитини в класному колективі, встановивши соціометричний статус. В результаті проведення соціометрії виявлено, що жоден з дітей, які мають порушення мовлення, не отримав статусу «зірки»; 25% дітей потрапили в групу «популярні» за рахунок встановлення стосунків в мікрогрупах; 34% дітей були ігноровані в класних колективах; 41% з досліджуваних дітей отримали по 3 і більше негативних виборів від однокласників та віднесені до групи «ізольованих». Проте виявлено, що пов'язано це швидше не з конкретними порушеннями мовлення, а з несформованістю комунікативних навичок

Виявлено, чим вищий соціометричний статус має дитини, ти вищою є її самооцінка. Коефіцієнт кореляції становить $R=0,87$. Між рівнем тривожності та соціометричним статусом дитини також існує зворотній кореляційний зв'язок ($R=-0,80$). При аналізі індивідуальних показників обстеження дітей виявлено, що чим нижчий соціальний статус має досліджуваний, тим вищим є рівень його тривожності. Графічно результати кореляції представлено на рис. 2.

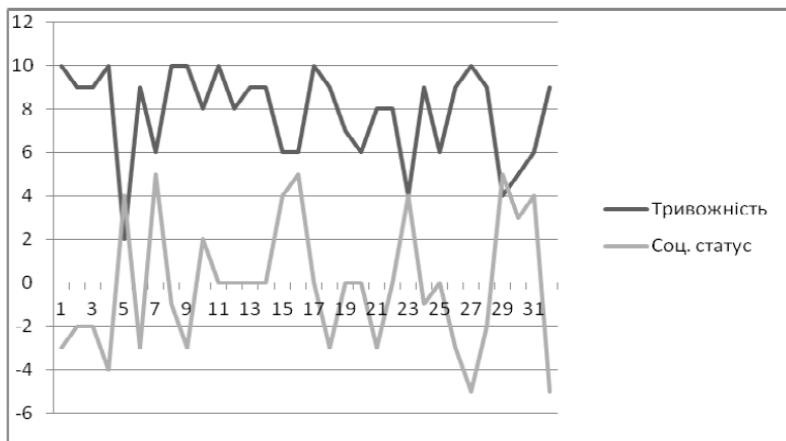

Рис. 2. Кореляція показників тривожності та соціального статусу дітей з порушеннями мовлення

Порушення мовлення у дітей молодого шкільного віку є одним із негативних факторів соціалізації дитини віку 6-10 років. Виявляється це у вигляді підвищеної тривожності, порушень комунікації дитини в різних видах діяльності, низькому рівні активності, заниженій самооцінці та низькому соціальному статусі дитини. Тривожність як особистісна якість дитини з порушеннями мовлення найчастіше корелює з іншими показниками, отриманими в результаті досліджень.

Корекцію проходження процесу соціалізації важливо проводити у вигляді логопедичної допомоги задля вирішення мовленнєвих порушень та через надання психологічної допомоги з метою зниження рівня тривожності, підвищення рівня креативності, особистісної взаємодії, що дасть можливість дитині переосмислити образ власного «Я», сприятиме підвищенню самооцінки та соціального положення в колективі.

Причому, все це необхідно робити саме в молодшому шкільному віці, аби уникнути поглиблення проблем через неприйняття дитини в референтну групу, наростання тривожності та появу поведінкових девіацій, пов'язаних з порушенням соціалізації, в підлітковому віці.

Список використаних джерел:

1. Логопсихология: учеб.-метод. пособие / Л.В. Артищева. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2016. – 60 с.
2. Микляева А.В., Румянцева П.В. Школьная тревожность: диагностика, профилактика, коррекция. – СПб.: Речь, 2004. – 248 с.